

שאלה: רואים אנו בהרבה ישיבות שהם מתפללים מנחה בחצי היום. אבל בשולחן ערוך כתוב להתפלל מנחה מאוחר יותר, רק סמוך לשקיעת חמה? מדוע בישיבות, המקדישים חייהם לתורה, מקיימים תפילה רק בדיעבד?

תשובה: בשולחן ערוך (אוח רלג סעיף א) כתוב כי מי שהתפלל "מנחה גדולה" מאז חצי שעה אחרי חצות היום ואילך, יצא ידי חובה. אבל עיקר זמן מנחה הוא כשעתיים וחצי לפני שקיעת החמה (קוראים לכך "מנחה קטנה" כי הזמן קצר. ומחצי היום נקרא "מנחה גדולה" כי הזמן ארוך). במה זה תלוי? אלא תפילת המנחה היא תמורת מה שהיינו מקריבים במקדש "עולת תמיד" לפנות ערב. כל השנה כולה היו מקריבים רק בסוף היום, כי הוא הקרבן הסופי אחרי שכל היחידים הקריבו את קרבנותיהם, חטאות ואשמות, עולות ושלמים. ובקרבן תמיד נסתיים היום במקדש.

אבל בערב פסח, שהיו אז כל בני ישראל (גברים ונשים) מביאים קרבן פסח למקדש ביום י"ד ניסן, והיו שוחטים אחרי הצהרים, ואוכלים קרבן פסח בלילה, ליל ט"ו בנסן, הצטרכו לתת מרחב זמן לכל האנשים השוחטים ומביאים הקרבן. שהיו מגיעים לשם עד למאוחר, ועד סוף היום, לכן דוקא באותו היום הביאו קרבן תמיד חצי שעה אחרי חצות היום כדי לפנות מקום במזבח. ולכן גם תפילת מנחה שמתפללים אז, מתקבלת.

הרמב"ם קובע שכיון שכל ימות השנה (פרט לערב פסח) הקריבו סמוך לסוף היום, זהו הזמן של לכתחילה. ורק בדיעבד אפשר להקדים קרוב לחצי היום. מחבר השולחן ערוך העתיק דעת הרמב"ם.

אבל יש בימינו בעיה. בגמרא (שבת י') כתוב שאסור לאדם לאכול לפני שהתפלל. ובכן כיצד יאכל סעודת הצהרים? בימי חז"ל לא היתה בעיה. כי היו אוכלים סעודה רק ב' פעמים ביום. רק בשבת קודש היו מוסיפים סעודה שלישית. הם יוכלו להמתין ולערוך תפילת מנחה עד שעתיים לפני סוף היום ורק אחר כך לאכול סעודת סוף היום. אבל בימינו שרגילים לאכול בצהרים, כיצד נעשה?

לכן כותב "מגן אברהם" (סי' רל"ה) שהרוצה לאכול, יכול להתפלל מנחה בשעה המוקדמת, גם זה לכתחילה לפי הרמב"ם. אמנם הרמ"א מביא ראשונים המקילים לאכול עד סמוך לסוף היום, אבל מדברים אנו כאן לפי הרמב"ם.

נוסיף על כך, שבאמת אין מקור בתלמוד בבלי לדברי הרמב"ם. המפרשים מציינים מקורו בתלמוד ירושלמי על פי איזה דיוק לשון. לעומתו, רבי סעדיה גאון

בסידורו קובע שיש להתפלל בזמן המוקדם, "זריזים מקדימים למצוות". וכן הרי"ף. וכן הרא"ש. וכן סבור הגר"א.

ובאמת פסוק מפורש הוא "עָרַב וּבִקֵּר וְצָהַרְיָם, אֲשִׁיחָה וְאֶהְמָה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי" (תהלים נה, יח): הרי "צהריים" הוא הזמן המוקדם למנחה.

לכן מתפללים מנחה בהרבה ישיבות בזמן המוקדם. נוסיף על כך שיש גם מקור בבבלי להקדים את תפילת המנחה. אמרו חז"ל (ברכות ו ע"ב) "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה. שנאמר 'ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא'". שואל מהרש"א, מה יש להזהר? הרי כל יהודי בין כה חייב בתפילת מנחה, ומה הצורך לאזהרה נוספת? אלא עונה: "לעולם יהא אדם זהיר וזריז בתפלת המנחה שלא ישהה אותה אלא מיד ותיכף שיגיע זמנה יתפלל אותה.... דמשמע ליה בתחלת עלייתו של שעת המנחה" [כמו שהיה אצל אליהו בהר הכרמל, שהיה סמוך לחצות היום, בשעה הששית של היום, כדברי חז"ל].

הרי לנו לימוד זכות על הישיבות, וגם הערה לכל אחד מאיתנו, כי מי שיוכל ישתדל להתפלל עם מנין של המקדימים.